

ХАЛҚАРО ЕКОЛОГИК ТУРИЗМ

Ахмедов Дунёбек

Андижон Давлат Унверситети

Ижтимоий иқтисодиёт факультети

Меҳмонхона хўжалигини ташкил этиш ва бошқариш йўналиши талабаси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8076767>

Аннотация: Туризмни ривожлантириш бир вақтнинг ўзида ўзига хос дам олиш, ҳордиқ чиқариш, кўнгил очар масканлар индустриясини ташкил этиб, ўз ўрнида сайёҳларга сифатли хизмат кўрсатиш билан боғлиқ бир қатор соҳаларни қамраб олгандир. Мазкур мақолада халқаро экологик туризм ҳолати хақида суз юритилган.

Калит сузлар: Туризм, транспорт тармоқлари, алоқа, ривожланаётган секторлар, йўл қурилиши, меҳмонхоналар, умумий овқатланиш корхоналари, каммунал хўжалиги, маиший хизмат кўрсатиш, сервис соҳаси, савдо тармоқлари

Туризм ўзининг кўп қиррали таркиби билан жамият ҳаётининг барча соҳаларига фаол таъсир ўтказиб келмоқда. У иқтисодиётнинг кўпгина жабҳаларини ривожлантиришга имкон туғдиради. Жумладан, транспорт тармоқлари, алоқа, йўл қурилиши, меҳмонхоналар, умумий овқатланиш корхоналари, каммунал хўжалиги, маиший хизмат кўрсатиш, сервис соҳаси, савдо тармоқлари ва ҳ.к.

Туризм ўзида жаҳон иқтисодиётининг мураккаб ва мажмуавий соҳаларини мужассам этганки, бу бутун жаҳон хўжалигига сезиларли таъсир ўтказади. Алоҳида мамлакатлар хўжалигига ҳам, худудларга ҳам у бирдай тегишли. Айрим мамлакатларда халқаро туризм валюта тушумларининг ягона манбаи ҳисобланади. Унинг шарофати билан иқтисодий тараққиёт юқори даражаси ва халқ турмуш фаровонлиги қўллаб – қувватланиб турилади.

Ҳозирги замон хорижий илмий адабиётларида «Туризм» тушунчасини аниқлашга турлича ёндошувлар мавжуд. Бу ёндошувларни турлича белгиларга қараб бир неча гуруҳларга бирлаштириш мумкин:

- туризм одамларни йўналиш бўйича аниқ объектга ташриф бюриши ёки махсус қизиқишини қондириш ва доимий яшаш жойига қайтиб келиши ҳаракатларининг алоҳида шаклидир;
- туризм одамларни ҳаракатланиши (жойини ўзгартириши), уларни доимий яшаш жойида бўлмаслиги ва қизиққан объектида (сафарда) вақтинча бўлиши;
- туризм шахсни унинг ижтимоий-гуманитар функцияси орқали (тарбиявий, таълимий, соғломлаштириш ва спорт) амалга ошириладиган ривожланиши алоҳида шаклидир;
- туризм дам олишни, бўш вақтни ўтказишнинг оммавий шаклидир;
- туризм одамларга вақтинча доимий яшаш жойида (туризмни аниқлашга «самолёт» ёндошуви) бўлмаган пайтида хизмат кўрсатиш бўйича хўжалик соҳасидир;
- туризм бозор сегменти сифатида истеъмолчиларга ўз маҳсулотлари ва хизматларини (маркетинг назарияси нуқтаи назаридан) таклиф этиш мақсадида анъанавий хўжалик тармоқлари (транспорт, умумий овқатланиш, меҳмонхона хўжалиги, маданият, савдо ва бошқа.) билан бозорга чиқади;
- туризм ҳодиса сифатида мутлақо дам олиш деб онгимизга сингиб кетган анъанавий тасаввурларга сиғмайди 1991й Оттава, Канада да булиб ўтган БТТ - Бутунжаҳон

туристик ташкилоти саёҳат ва туризм статистикаси бўйича конференцияда концепция сифатида талаблар йўналиши танланди ва туризм шундай белгиланиш олди: «Туризм - одатдаги муҳитдан ташқарида дам олиш, ишга алоқадор ва бошқа мақсадларда бир йилдан кўп бўлмаган даврда бўлган саёҳат ва жойларда бўлишни амалга оширган шахс фаолияти»;

- Туризм – жисмоний шахснинг доимий истиқомат жойидан соғломлаштириш, маърифий, касбий – амалий ёки бошқа мақсадларда борилган жойда (мамлакатда) ҳақ тўланадиган фаолият билан шуғулланмаган ҳолда узоғи билан бир йил муддатга жўнаб кетиши (саёҳат қилиши) дир. (Ўзбекистон Республикасининг «Туризм тўғрисидаги қонуни». 3 модда. 1999 йил 20 август).

Тизимли ёндошувдан фойдаланиб, «туризм» тушунчасини таҳлил қилар эканмиз, Америкалик профессор Мейнсен университети, Окленд ш. Лейпер концепциясини ажратамиз. У туризмни уч асосий элементлардан иборат тизим деб атайди:

1. Географик компонент;
2. Туристлар;
3. Туристик индустрия.

Географик компонент ўз ўрнида қўйидаги элементларни қамраб олади: туристларни «вужудга келтирувчи» минтақа;

транзит минтақа;

туристик манзил (дестинация)лар минтақаси

Халқаро туризм жаҳон иқтисодиётининг энг муҳим, барқарор ва динамик ҳолда ривожланиб бораётган соҳасига айланиб бормоқда. БТТ маълумотларига кўра, 2006 йилда бутун дунё бўйича туризмнинг умумий ўсиш даражаси 4,5 % ни ташкил қилган. Халқаро туристларнинг келиши эса 820 млн. (2006 й.) кишига етиб, келувчи туристлардан олинадиган умумий даромадлар миқдори 650 млрд. доллардан ортди. Халқаро туристик хизматлар кўрсатиш ва сервис соҳаси таркиби ҳам тубдан ўзгарди. Жаҳон туризм бозори борган сари хилмахиллашиб, аҳолининг ижтимоий соҳасида туристик маҳсулотларга бўлган талаби ва эҳтиёжи ортиб бормоқда. Туризмнинг оммавий уюшган ҳолдаги шакли кенгайиб, туристларга хизмат кўрсатиш сифати (транспорт, жойлаштириш, овқатлантириш, дам олиш, ҳордиқ чиқариш ва бошқалар) борган сари ривожлана борди. Хилма-хил туристик маҳсулотларни таклиф этувчи махсус туристик ташкилотлар (фирмалар) сони кўпая борди.

Жаҳон товарлар ва хизматлар экспортида ҳозирги пайтда туризм улушига бутун жаҳон экспортининг 8%га яқини, жаҳон хизматлар савдосининг 30%, жаҳон ялпи маҳсулотининг 11%, жаҳон капитал қўйилмаларининг 9%, жаҳон истеъмол харажатларининг 11%, бутун дунё солиқ тушумларининг 5% тўғри келди. Бундан ташқари, туризм аҳолининг бандлигига анчагина таъсир ўтказмоқда. Мутахассислар баҳосича, ҳозирги замон туризми ва унинг билан боғлиқ соҳаларида жаҳондаги ҳар саккизинчи ходим банд. Туризм индустрияси жаҳон иқтисодиётининг уч етакчи экспорт соҳалари қаторига киради. У фақатгина нефть қазиб олиш ва қайта ишлаш ҳамда автомобилсозлик саноатларидангина кейин туради.

Туризм жаҳоннинг кўпчилик давлатларида ягона тизим сифатида ривожланмоқда ва мамлакатлар бюджетига салмоқли даромад келтиради. Шунингдек жуда кўпчилик туристик хизматлар кўрсатиш билан боғлиқ жисмоний ва ҳуқуқий шахсларга ёрдам

кўрсатади. Туризм на фақат энг йирик, балки жаҳон иқтисодиётининг энг динамик ҳолатда ривожланаётган секторларидан биридир. У тез суратларда ўсиши билан юз йилликнинг иқтисодий феномени сифатида тан олинган. XX аср иккинчи ярми давомида халқаро туристлар сони сал кам 28 марта кўпайди. Бу хизмат туридан тушумлар эса 237 мартага ортди.

Бутун дунё бўйича туристик хизматларга ўсиб бораётган талаб энг аввало ижтимоий-иқтисодий сабаблар билан изоҳланади (умумий даромадлар ўсиши ва бўш вақтнинг кўпайиши, ҳақ тўланадиган таътиллар муддати кўпайиши, нафақа таъминотининг етарли даражаси оила таркибини болалар камайиши эвазига ўзгариши ва ҳ.к). Шунингдек транспорт тараққиётидаги ўсиш, уни арзонлашиши ва ҳамманинг қурби етиши, валюта чекловларининг камайтирилиши ёки бекор қилиниши, виза режимининг либераллаштирилиши кабилар.

Халқаро туризм жуда кўпгина мамлакатларда тўлов балансига амал қилишда муҳим омил бўлиб саналади. Сўнгги йилларда туризм дунёда аҳоли бандлигининг муҳим генераторига айланиб бормоқда ва жаҳон инфратузилмасига жуда катта миқдорда сармояларни жалб этмоқда. Бу эса маҳаллий аҳолини ҳам, ташриф буюрувчи туристларнинг ҳам турмуш фаровонлигини яхшилашга хизмат қилади. Туризм соҳасида жуда кўп иш ўринлари туристик корхоналар ривожланаётган ҳудудларда пайдо бўлади. Бу эса иқтисодий имкониятларни мувозанатлантириш, қишлоқ аҳолисини барча қулайликка эга шаҳарларга қараб оқишининг олдини олишга ёрдам беради.

Мамлакатлараро хусусиятларни англаш ва кўра билиш ҳамда шахсий алоқаларни ўрнатиш туризм соҳаси туфайли шаклланади. Халқаро туризм ҳар бир давлатнинг иқтисодий, ижтимоий, сиёсий, маданий, маърифий соҳаларига сезиларли даражада таъсир кўрсатади. Туризм улкан маданий ва маънавий мазмунга эга бўлиб, ҳамфикрликни мустаҳкамлаш, халқлар ўртасида ўзаро ҳамкорликни кучайтиришда, ҳудудий ва маҳаллий мажароларни бартараф қилишда, барақарор тинчликни мустаҳкамлашда кенг уфқлар очади.

Reference:

1. Александрова Ю.А. «Международный туризм» Учебник. М:«Аспект пресс» 2004г.
2. Александрова Ю.А. «Международный туризм» Учебное пособие для вузов. М:«Аспект пресс» 2001г.
3. Балабанов. И.Т. «Экономика туризма» М.,«Финанси и статистика»2000 г.
4. Большой глоссарий терминов международного туризма. Под. ред. М.Б. Биржакова, В.И. Никифорова. Второе издание. В двух томах. М.: СПб. Изд. «Нивеский фонд», 2003.
5. Биржаков М.Б. Введение в туризм. С.Пб.: Издательский Торговый Дом «Герда», 2004г.
6. Большой глоссарий и тольковый словарь терминов, применяемых в гостеничном менежменте и туризме. М., Изд. во ЗАО Корпорация «Академ сервис», 2000 г.
7. Вавилова Е.В. Основы международного туризма. Учебное пособие. М., ГАРДАРИКИ, 2005.